

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

นำเสนอสาระสำคัญของการสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ในการนำผลการอภิปรายไปใช้ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อศึกษาปัญหาในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

คำถามของการวิจัย

1. ผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในระดับใด
2. ผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประสบปัญหาอะไรบ้างในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม
3. ผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีแนวทางการแก้ปัญหาอย่างไรบ้าง ในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสม (Mixed methodology) เป็นการผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

1. ขอบเขตเนื้อหา

มุ่งศึกษาการจัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษา ในด้านการบริหารหลักสูตร ใน 4 ด้านตามกรอบแนวคิดของชาวลิต ชูกำแพง(2551) คือ 1) การเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร 2) การแปลงหลักสูตรสู่การเรียนการสอน 3) การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้อื่นๆ และ 4) การนิเทศและการติดตามผล

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเชิงปริมาณ

2.1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาที่จัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนสองระบบ ทั้งระดับประถมและมัธยมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปีการศึกษา 2552 จำนวนทั้งสิ้น 255 คน

2.1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาที่จัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนสองระบบ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปีการศึกษา 2552 จำนวน 156 คน จาก 255 โรงเรียน ซึ่งได้มาจากการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ Yamane (1973 :738) และการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีเทียบสัดส่วนตามขนาดของประชากรในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา (Proportional Stratified Random Sampling) และสุ่มตัวอย่างในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษาด้วยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับสลากรายชื่อผู้อำนวยการโรงเรียนตามสัดส่วนจำนวนกลุ่มตัวอย่างแต่ละขนาดแบบไม่ใส่กลับ (Without Replacement) จนได้ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาเชิงคุณภาพ

2.2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการศึกษาเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาที่จัดการศึกษา หลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนสองระบบ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปีการศึกษา 2552 จำนวนทั้งสิ้น 18 คน จาก 9 เขตพื้นที่การศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาละ 2 คน แยกเป็นผู้บริหารสถานศึกษาชาย 1 คน และผู้บริหารสถานศึกษาหญิง 1 คน

โดยวิธีการเลือกแบบมีเป้าหมาย (Purposeful selection) เป็นการเลือกโดยใช้วัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจ (Patton, 1990) และคำนึงถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงและมีประสบการณ์เกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา

การรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ

ในการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ขอนหนังสือแนะนำตัวผู้วิจัย จากภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต 1 และนคราธิวาส ทั้งเขต 1, 2 และ 3 เพื่อแจ้งขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ที่ใช้เป็นประชากรในการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามถึงโรงเรียนที่จัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มด้วยตนเอง และขอความร่วมมือจากผู้ตอบแบบสอบถาม ให้ส่งแบบสอบถามคืนหลังจากรับแบบสอบถามแล้ว 2 สัปดาห์ หรือเมื่อตอบแบบสอบถามเสร็จ โดยส่งที่สถานที่ทำงานของผู้วิจัย หรือส่งกลับผู้วิจัยโดยตรง
3. ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามคืน จำนวน 156 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 จากนั้นดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ของแบบสอบถาม พบว่ามีความสมบูรณ์ทั้ง 156 ฉบับ แล้วนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ

ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ขอนหนังสือแนะนำตัวผู้วิจัย จากภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ส่งให้แก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการแนะนำตัวเบื้องต้นแก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ ตลอดจนขออนุญาตในการเก็บรวบรวมข้อมูล และให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์

2. ผู้วิจัยส่งแบบสัมภาษณ์และหนังสือยินยอมการเข้าร่วมโครงการให้กับผู้บริหารสถานศึกษาที่จัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 18 คน จาก 9 เขตพื้นที่การศึกษาล่วงหน้า 7 วัน ก่อนวันที่นัดสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

3. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยแนะนำตนเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการตอบรับและปฏิเสธการให้สัมภาษณ์ในครั้งนี้และในระหว่างการสัมภาษณ์หากผู้ให้ข้อมูลสำคัญต้องการยุติการให้สัมภาษณ์ โดยไม่ต้องชี้แจงเหตุผล เมื่อสัมภาษณ์เสร็จสิ้นลง ผู้วิจัยจะให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตรวจสอบข้อมูลที่ได้อีกครั้งเพื่อรับรองความถูกต้อง ซึ่งข้อมูลต่างๆที่ได้จากการสัมภาษณ์ถือเป็นความลับและนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยสร้างจากแนวคิดที่ได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีเนื้อหาเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 1 ชุด โดยแบ่งเป็น 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) ซึ่งถามเกี่ยวกับเพศ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 4 ด้าน จำนวน 60 ข้อ ได้แก่

การเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร	จำนวน	15	ข้อ
การแปลงหลักสูตรสู่การเรียนการสอน	จำนวน	15	ข้อ
การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้	จำนวน	15	ข้อ
การนิเทศและการติดตามผล	จำนวน	15	ข้อ

แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) ในสิ่งที่ปฏิบัติเป็นรายข้อ ในแต่ละด้าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง(Semi-structure interview protocol) ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดแต่เน้นการเจาะลึกของการสัมภาษณ์ (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารจัดการหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ตอบ หรือแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ใช้เวลาสัมภาษณ์ ประมาณ 2 ชั่วโมง ทั้งนี้อาจยืดหยุ่นได้ตามความคิดเห็นและความต้องการของผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละท่าน โดยแบบสัมภาษณ์สร้างขึ้นจากการศึกษาที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม มุ่งเน้นในเรื่องการบริหารหลักสูตร ในด้านการเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร การแปลงหลักสูตรสู่การเรียนการสอน การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ และการนิเทศและการติดตามผล

วิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย

วิธีการสร้างเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด หลักการ ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหลักสูตร เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม
2. ศึกษารูปแบบและวิธีการสร้างแบบสอบถามจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆแล้วนำมาสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมเนื้อหาภายใต้การดำเนินการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. นำแบบสอบถามที่สร้างไปเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาความถูกต้องและให้คำแนะนำ เพื่อแก้ไขปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
4. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา จำนวน 5 คน ไปพิจารณาความสมบูรณ์ ถูกต้อง และตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำผลการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 คน มาวิเคราะห์หาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา

ด้วยวิธีการหาดัชนี ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับประเด็นหลักของเนื้อหาตามโครงสร้าง (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540 :117) โดยกำหนดให้คะแนนดังนี้

- +1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามตรงกับขอบข่ายเนื้อหาตามโครงสร้างที่ระบุไว้
- 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามตรงกับขอบข่ายเนื้อหาตามโครงสร้างที่ระบุไว้
- 1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามไม่ตรงกับขอบข่ายเนื้อหาตามโครงสร้างที่ระบุไว้

คัดเลือกข้อคำถามที่มีดัชนีความสอดคล้อง 0.5 ขึ้นไป ส่วนข้อคำถามที่มีดัชนีความสอดคล้องไม่ถึง 0.5 นำไปปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

5. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์อีกครั้ง เพื่อพิจารณาความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถาม

6. นำแบบสอบถามที่ผ่านการเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ปีการศึกษา 2552 ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ โดยคัดเลือกจำนวน 30 คน

7. นำแบบสอบถามฉบับที่สมบูรณ์ที่ผ่านการทดลองใช้ (Try Out) มาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามในรายด้านและทั้งฉบับ ด้วยวิธีของของ Kuder-Richardson โดยใช้สูตร KR.21 (อ้างถึงในพ่องศรี วาณิชย์สุภวงศ์, 2546 : 146) ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับเท่ากับ .972 เมื่อพิจารณาค่าความเชื่อมั่นแต่ละด้าน พบว่า

ด้านการเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร	ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .910
ด้านการแปลงหลักสูตรสู่การเรียนการสอน	ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .885
ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้	ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .882
ด้านการนิเทศและติดตามผล	ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .892
รวมทั้งฉบับ	ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .972

8. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว จัดพิมพ์ฉบับจริงเพื่อเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

วิธีการสร้างเครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ

เครื่องมือหลักในการศึกษาเรื่องการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในส่วนของเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจะใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาถึงปรากฏการณ์ มุมมอง ความท้าทายต่างๆ อันมีผลมาจากการจัดการและ

การบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ในการสร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมีกระบวนการดังนี้ คือ

1. ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม จากตำรา เอกสาร วารสาร สิ่งตีพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์จาก เอกสาร และตำราที่เกี่ยวข้อง
3. สร้างแบบสัมภาษณ์ตามกรอบและแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
4. นำแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสม
5. พัฒนา ปรับปรุง แบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา
6. นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน
7. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบแล้วจัดพิมพ์ฉบับจริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ตามตัวแปรที่ศึกษา โดยการหาค่าร้อยละ (Percentage) แล้วนำมาเสนอผลวิเคราะห์ลงในตาราง
2. วิเคราะห์ระดับการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการหาค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ซึ่งใช้เกณฑ์สัมบูรณ์ (Absolute Criteria) ในการแปลความหมาย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด ,2543:103)

2.1 พิจารณาข้อคำถามแต่ละข้อ กรณีผู้ตอบแบบสอบถามทำเครื่องหมาย ✓ ให้ค่า 1 คะแนน ถ้าไม่ทำเครื่องหมาย ✓ ให้ค่า 0 คะแนน บันทึกข้อมูลในคอมพิวเตอร์

2.2 หากความถี่และค่าร้อยละของการปฏิบัติงานเป็นรายชื่อในแต่ละด้าน และแปลงข้อมูลโดยประยุกต์ใช้ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ที่ประเมินคุณภาพการศึกษาในมาตรฐานผู้บริหาร โดยกำหนดคะแนนเป็นรายด้าน ดังนี้

ตอบได้คะแนน 13 –15 ข้อ	ให้ 5 คะแนน
ตอบได้คะแนน 10 –12 ข้อ	ให้ 4 คะแนน
ตอบได้คะแนน 7 – 9 ข้อ	ให้ 3 คะแนน
ตอบได้คะแนน 4 –6 ข้อ	ให้ 2 คะแนน
ตอบได้คะแนน 1 – 3 ข้อ	ให้ 1 คะแนน

2.3 นำคะแนนที่ได้มาหาค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในภาพรวมและรายด้านทั้ง 4 ด้าน แล้วนำค่าไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมิน โดยวิธีแปลผล ซึ่งใช้เกณฑ์สัมบูรณ์ (Absolute Criteria) ในการแปลความหมาย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2543:103)

ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.51-5.00 หมายถึง การบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.51-4.50 หมายถึง การบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.51-3.50 หมายถึง การบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1.51-2.50 หมายถึง การบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1.00-1.50 หมายถึง การบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบ
เข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสาม
จังหวัดชายแดนภาคใต้ อยู่ในระดับน้อย
ที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ซึ่งมี
ขั้นตอน ดังนี้

1. บันทึกข้อมูล ด้วยการบันทึกเทปและจดบันทึก คือ ใช้เทปเพื่อเก็บรายละเอียด
ทุกคำพูด ส่วนผู้สัมภาษณ์จดบันทึกข้อสังเกตหรือประเด็นสำคัญระหว่างการ
สัมภาษณ์
2. ถอดเทปอย่างละเอียดเพื่อประโยชน์ในการอ้างอิงถึงข้อมูลดิบในภายหลัง
3. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยใช้หลักการตรวจสอบข้อมูลแบบสาม
เส้ (Triangulation)
4. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยจำแนกชนิดข้อมูล(Typological Analytic) คือ
จำแนกข้อมูลที่ได้เป็นกลุ่มตามความเหมาะสมของข้อมูล โดยวิเคราะห์จาก
ข้อมูลส่วนย่อยๆ(Segment) ก่อน แล้วพิจารณาส่วนย่อยที่คล้ายๆกัน หรือ
ประเภทเดียวกันมารวมกันจัดเป็นประเด็นรวม(Topic) และหลายประเด็น
รวมกันเป็นกลุ่ม(Categories) พร้อมทั้งกำหนดคำสำคัญ(Key Word) ของ
ข้อมูลในแต่ละกลุ่ม
5. พิจารณาข้อมูลหลายๆกลุ่มมารวมกันจัดเป็นแบบแผน(Pattern) ของปัญหา
และแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม
ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
6. นำเสนอข้อมูลเป็นข้อความแบบบรรยายซึ่งอาจเสริมด้วยคำพูดของผู้ให้
สัมภาษณ์บางตอน เพื่อเน้นความหมายให้เด่นชัด

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเรื่อง “การบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ผู้วิจัยขอนำเสนอการสรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย โดยนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการแก้ปัญหาในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1. สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.1 ผลการศึกษาข้อมูลสภาพทั่วไปของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ เพศ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ทางการบริหาร พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง มีวุฒิทางการศึกษา ปริญญาโทหรือสูงกว่าปริญญาโท มากกว่ามีวุฒิทางการศึกษา ปริญญาตรีหรือต่ำกว่าปริญญาตรี และมีประสบการณ์ทางการบริหารมากกว่า 10 ปี รองลงมา มีประสบการณ์ทางการบริหาร น้อยกว่า 5 ปี และประสบการณ์ทางการบริหาร 5 - 10 ปี ตามลำดับ

1.2 ผลการศึกษาระดับการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในภาพรวมและรายด้าน สรุปผลได้ดังนี้

1.2.1 ระดับการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณา

เป็นรายด้านพบว่า มีการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มอยู่ในระดับมากทุกด้าน ยกเว้น ด้านการนิเทศและการติดตามผล อยู่ในระดับปานกลาง

1.2.2 ระดับการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อ มีการประชุมชี้แจงการนำนโยบายการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มให้กับบุคลากร ผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการบริหารสูงกว่าข้ออื่นๆ และข้อ มีการนำครูศึกษาดูงานจากสถานศึกษาอื่นๆ ที่ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ต่ำกว่าข้ออื่นๆ

1.2.3 ระดับการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการแปลงหลักสูตรสู่การเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อ กระตุ้นให้ครูปฏิบัติการสอนอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการบริหารสูงกว่าข้ออื่นๆ และข้อ มีการจัดทำวิจัยและนำผลการวิจัยมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาศักยภาพผู้เรียน ต่ำกว่าข้ออื่นๆ

1.2.4 ระดับการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนอิสลามศึกษาทั้งในและนอกห้องเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการบริหารสูงกว่าข้ออื่นๆ และข้อ มีการนำนวัตกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้อิสลามศึกษาของผู้เรียน ต่ำกว่าข้ออื่นๆ

1.2.5 ระดับการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการนิเทศและการติดตามผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อ กำหนดบุคคลหรือคณะบุคคลรับผิดชอบงานด้านการนิเทศอย่างชัดเจน ผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการบริหารสูงกว่าข้ออื่นๆ และข้อ มีการติดตามผู้เรียนที่จบการศึกษาจาก โรงเรียนและศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น อย่างเป็นระบบ ต่ำกว่าข้ออื่นๆ

2. สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประสบปัญหาต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยขอนำเสนอ ปัญหาด้านต่างๆ ทั้ง 4 ด้าน คือ

ด้านการเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

ในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ประสบปัญหาดังนี้

- 1) งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากต้นสังกัดไม่เพียงพอ
- 2) คุณภาพของครูผู้สอน
- 3) การแทรกแซงกระบวนการคัดเลือกสรรหาครูผู้สอนของกลุ่มอิทธิพลในท้องถิ่น
- 4) จำนวนครูผู้สอนไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน

ด้านการแปลงหลักสูตรสู่การเรียนการสอน

ในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการแปลงหลักสูตรสู่การเรียนการสอน ประสบปัญหาดังนี้

- 1) ความไม่ลงตัวในการจัดเวลาเรียน/ตารางสอน
- 2) ครูผู้สอนขาดทักษะที่หลากหลายในการจัดกระบวนการเรียนรู้
- 3) ครูผู้สอนขาดการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อย่างจริงจัง
- 4) พื้นฐานความรู้ทางศาสนาของนักเรียนไม่เท่ากัน
- 5) หลักสูตรที่ใช้ขาดความเป็นเอกภาพและความชัดเจน

ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้อย่างดี

ในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้อย่างดี ประสบปัญหาดังนี้

- 1) ห้องปฏิบัติการศาสนกิจหรือห้องจริยธรรมไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน
- 2) อาคารเรียน/ห้องเรียนไม่เพียงพอ
- 3) ขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนสำหรับจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้อย่างดี

4) โรงเรียนมีพื้นที่คับแคบ 5) ไม่มีเวลาในการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้เพิ่มเติมที่

ด้านการนิเทศและการติดตามผล

ในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการนิเทศและการติดตามผล ประสพปัญหาดังนี้ 1) ไม่มีเวลาในการดำเนินการนิเทศตามแผนที่กำหนดหรือปฏิทินนิเทศ 2) ขาดการแลกเปลี่ยนการนิเทศในกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนอิสลามศึกษาแบบเข้ม 3) ขาดการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรจากเขตพื้นที่ 4) ผู้รับการนิเทศขาดการยอมรับผู้นิเทศ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการแก้ปัญหาในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

แนวทางการแก้ปัญหาในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาดัง 4 ด้าน ดังนี้

ด้านการเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

ในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ประสพปัญหาดังนี้

1. งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากต้นสังกัดไม่เพียงพอ

แนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาเรื่องของงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากต้นสังกัดไม่เพียงพอ คือ 1) จัดหางบประมาณจากส่วนอื่นมาทดแทน 2) เสนอให้ต้นสังกัดสนับสนุนงบประมาณเพิ่ม

2. คุณภาพของครูผู้สอน

แนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาเรื่องของคุณภาพครูผู้สอนคือ คุณภาพ คือ 1) จัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องการจัดการเรียนการสอน 2) การให้คำปรึกษา แนะนำ หรือ ตั้งพี่เลี้ยงช่วยเหลือ ชี้แนะ 3) ส่งเสริมให้ครูศึกษาต่อ 4) มอบหมายงานประจำให้รับผิดชอบ 5) ประเมินผลการปฏิบัติงาน

3. การแทรกแซงกระบวนการคัดเลือกสรรหาครูผู้สอนของกลุ่มอิทธิพลใน ท้องถิ่น

แนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาเรื่องของมีกลุ่มอิทธิพลในท้องถิ่นเข้าไปแทรกแซงกระบวนการคัดเลือกสรรหาครูผู้สอน คือ 1) การเจรจาทำความเข้าใจ 2) จัดทำหลักฐานในการดำเนินงานคัดเลือกครูผู้สอนทุกขั้นตอน 3) เสนอแนวทางให้หน่วยงานต้นสังกัดทำหน้าที่ในการสรรหาครูผู้สอน

4. จำนวนครูผู้สอนไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน

แนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาเรื่องของจำนวนครูผู้สอนไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน คือ 1) จัดหาครูผู้สอนจากรายวิชาสามัญมาช่วยสอน 2) การเชิญปราชญ์ท้องถิ่นมาช่วยสอน

ด้านการแปลงหลักสูตรสู่การเรียนการสอน

ในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการแปลงหลักสูตรสู่การเรียนการสอน ประสบปัญหาดังนี้

1. ความไม่ลงตัวในจัดเวลาเรียน/ตารางสอน

แนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาเรื่องของการจัดเวลาเรียน/ตารางสอน คือ 1) การลดจำนวนเวลาเรียนในแต่ละคาบ 2) การบูรณาการรายวิชากับการปฏิบัติกิจกรรม

2. ครูผู้สอนขาดทักษะที่หลากหลายในการจัดกระบวนการเรียนรู้

แนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาเรื่องของครูผู้สอนขาดทักษะที่หลากหลายในการจัดกระบวนการเรียนรู้ คือ 1) จัดให้มีครูพี่เลี้ยงคอยแนะนำ 2) ส่งเสริมให้ครูศึกษาเทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย 3) ส่งเสริมให้ครูผู้สอนมีการใช้สื่อการเรียนการสอน 4) ส่งเสริมให้ครูผู้สอนมีการพัฒนาตนเอง

3. ครูผู้สอนขาดการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อยู่

แนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาเรื่องของครูผู้สอนขาดการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อยู่ คือ 1) จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อยู่ 2) จัดทำบันทึกหลังการสอน

4. พื้นฐานความรู้ทางศาสนาของนักเรียนไม่เท่ากัน

แนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาเรื่องของพื้นฐานความรู้ทาง
ศาสนาของนักเรียนไม่เท่ากัน คือ 1) ให้ครูผู้สอนทำการสอนซ่อมเสริมเพื่อปรับพื้นฐาน 2) วิธีเพื่อน
ช่วยเพื่อน

5. หลักสูตรที่ใช้ขาดความเป็นเอกภาพและความชัดเจน

แนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาเรื่องของหลักสูตรที่ใช้ขาด
ความเป็นเอกภาพและความชัดเจน คือ 1) ให้ทางผู้รับผิดชอบได้สร้างความชัดเจนและเอกภาพใน
การใช้หลักสูตร 2) เสนอแนะให้วางกรอบการใช้หลักสูตรให้มีมาตรฐานเดียวกัน

ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้

ในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสาม
จังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ ประสบบัญญาดังนี้

1. ห้องปฏิบัติการศาสนิกหรือห้องจริยธรรมไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน

แนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาเรื่องของห้องปฏิบัติการ
หรือห้องจริยธรรมไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน คือ 1) ปรับเปลี่ยนห้องเรียนให้เป็นสถานที่
ละหมาด 2) จัดหาสถานที่ สร้างเป็นที่ละหมาดชั่วคราว

2. อาคารเรียน/ห้องเรียนไม่เพียงพอ

แนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาเรื่องอาคารเรียน/ห้องเรียนไม่
เพียงพอ คือ 1) แบ่งห้องเรียนจากห้องเดียวเป็นสองห้อง 2) สร้างอาคารเรียนชั่วคราว

3. ขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนสำหรับการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ การเรียนรู้

แนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาเรื่องขาดแคลนงบประมาณ
ในการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ คือ 1) บริหารจัดการงบประมาณที่มีอย่างจำกัด
ให้คุ้มค่า 2) จัดหาวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นมาจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้

4. โรงเรียนมีพื้นที่คับแคบ

แนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาเรื่อง โรงเรียนมีพื้นที่คับแคบ
และไม่เสมอภาค คือ 1) การควบคุมการใช้พื้นที่ให้เป็นระเบียบ เป็นสัดส่วน 2) ขยายพื้นที่โดยเพิ่ม
จำนวนชั้นของอาคาร

5. ไม่มีเวลาในการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้เพิ่มเติม

แนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาเรื่อง ไม่มีเวลาในการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้อย่างเต็มที่ คือ 1) การเลือกไปปฏิบัติภารกิจนอกสถานศึกษาในรายการที่มีความจำเป็นและเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาโดยตรง เพื่อให้ผู้บริหารจะได้มีเวลาอยู่ที่สถานศึกษามากขึ้น

ด้านการนิเทศและการติดตามผล

ในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการนิเทศและการติดตามผล ประสพปัญหาดังนี้

1. ไม่มีเวลาในการดำเนินการนิเทศตามแผนที่กำหนดหรือปฏิทินนิเทศ
แนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาเรื่อง ไม่มีเวลาในการดำเนินการนิเทศตามแผนที่กำหนดหรือปฏิทินนิเทศ คือ 1) เลื่อนการนิเทศออกไป และหาเวลาอื่นมาชดเชย 2) พุดคุยนอกเวลา หรือในที่ประชุม
2. ขาดการแลกเปลี่ยนการนิเทศในกลุ่มเครือข่าย โรงเรียนอิสลามศึกษาแบบเข้ม
แนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาเรื่อง ขาดการแลกเปลี่ยนการนิเทศในกลุ่มเครือข่าย โรงเรียนอิสลามศึกษาแบบเข้ม คือ 1) พุดคุย ปรีกษาหารือแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานระหว่างกัน ในโอกาสพบปะ หรือประชุมในศูนย์เครือข่าย
3. ขาดการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรจากเขตพื้นที่
แนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาเรื่อง ขาดการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรจากเขตพื้นที่ คือ 1) เสนอให้ตั้งหน่วยงานรับผิดชอบดูแลเรื่องการจัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาเพื่อกำกับดูแลโดยตรง
4. ผู้รับการนิเทศขาดการยอมรับผู้นิเทศ
แนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาเรื่อง ผู้รับการนิเทศขาดการยอมรับผู้นิเทศ คือ 1) การเรียกผู้รับการนิเทศมาพุดคุย ชี้แจงทำความเข้าใจ ถึงความสำคัญองบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนที่ได้รับมอบหมาย

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลเชิงปริมาณ

จากผลการวิจัยเรื่องการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีประเด็นที่นำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มอยู่ในระดับมากทุกด้าน ยกเว้นด้านการการนิเทศและการติดตามผล อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมุฮัมมัดนาเซ สามะ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา พบว่า ระดับสภาพการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลการวิจัยของพิสิทธิ์ สุขสาลี (2548 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการบริหารจัดการหลักสูตรอิสลามศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 และ เขต 2 เพื่อศึกษา การบริหารจัดการ ปัญหา และแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารจัดการหลักสูตรอิสลามศึกษา พบว่า สถานศึกษาขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่มีการปฏิบัติการบริหารจัดการหลักสูตรอิสลามศึกษาทั้ง 7 ภารกิจ คือ การเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา การจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษา การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร การดำเนินการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษา การนิเทศ กำกับติดตามและประเมินผลหลักสูตรอิสลามศึกษา การสรุปผลการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรอิสลามศึกษา และการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรอิสลามศึกษา คล้ายคลึงกับงานวิจัยของฮัจญะ มาลินี (2546: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมินการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสตูล พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับดี และสอดคล้องกับผลการวิจัยของวิรุฬ เกิดภักดี (2551 : บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตบางขุนเทียน เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษา โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตบางขุนเทียน ใน 4 ด้าน ได้แก่ การดำเนินการบริหารหลักสูตร การนิเทศกำกับติดตามและประเมินผล การสรุปผลการดำเนินงาน และการปรับปรุงพัฒนาการบริหารหลักสูตร พบว่า อยู่ในระดับมาก

ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ เป็นเพราะ ผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่จัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มมีการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษา เป็นการจัดการศึกษาที่สนองความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับสภาพขนบธรรมเนียมประเพณี ความเป็นอยู่ของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลที่จะแก้ปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้ นโยบายสันติวิธีและสมานฉันท์ของคนไทยในชาติ ผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการบริหารหลักสูตร โดยการวางแผน การควบคุมกำกับดูแล การจัดระบบข้อมูล เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน โครงการวิชาการที่สถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อส่งเสริมการใช้หลักสูตรและการสอน โดยสอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนตามลักษณะธรรมชาติการเรียนรู้ และตอบสนองเจตนารมณ์ของหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2521 : 140 - 141) ที่ได้กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีบทบาทเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ซึ่งจะต้องทำการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรให้ชัดเจน เพื่อที่จะจัดวางแผนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ดังนี้ การเตรียมวางแผนงานเพื่อใช้หลักสูตรใหม่ การเตรียมจัดการอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรใหม่ การจัดครูเข้าสอน การจัดทำตารางสอน การจัดบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียน การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรกับผู้ปกครอง และคณะกรรมการผู้บริหารของโรงเรียน ชุมชน เกี่ยวกับจุดหมาย หลักการ โครงสร้าง และการจัดประสบการณ์ การจัดสภาพแวดล้อมและการเลือกสรร โครงการกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดโครงการประเมินผลการใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร และสอดคล้องกับสังค อุทรานันท์ (2532 : 263) กล่าวถึงขอบข่ายของการบริหารหลักสูตรไว้สามประการ คือ งานบริหารและการบริหารหลักสูตร ซึ่งจะเกี่ยวกับงานเตรียมบุคลากร การจัดครูเข้าทำการสอนตามหลักสูตร การบริหารและการบริการวัสดุอุปกรณ์หลักสูตร การบริหารหลักสูตรภายในโรงเรียน งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร ประกอบด้วย การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น การจัดทำแผนการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และงานสนับสนุนส่งเสริมการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย การติดตามผลการใช้หลักสูตรกรณีเทศการศึกษาศึกษา และการตั้งศูนย์บริการเพื่อสนับสนุนการใช้หลักสูตร

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ผลการวิจัยพบว่า

1.1 ด้านการเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ด้านการเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้อง

กับผลการวิจัยของมานิตย์ อับดุลเลาะห์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมินผล ศักยภาพวิทยากรอิสลามศึกษาที่ปฏิบัติการสอนตาม โครงการอิสลามศึกษา ในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพิเศษ กรุงเทพมหานคร เพื่อประเมินผลศักยภาพวิทยากร อิสลามศึกษาที่ปฏิบัติการสอน ใน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพิเศษ กรุงเทพมหานคร พบว่า ครูมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน บุคลิกภาพ และมนุษยสัมพันธ์อยู่ใน ระดับดี

ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ให้ความสำคัญกับบุคลากรที่จะมาเป็นครูผู้สอนซึ่งเป็นบุคคลสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องนำ หลักสูตรมาสู่การจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการใช้หลักสูตรจะประสบผลสำเร็จอย่างสูงสุดได้ ครูผู้สอนต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตร ซึ่งผู้บริหารจะต้องอธิบายกิจกรรมและกระบวนการ ต่าง ๆ เป็นเครื่องส่งเสริม เช่น การจัดทำเอกสารและคู่มือการใช้หลักสูตร การนิเทศและการ ติดตามผลการใช้หลักสูตร เป็นต้น จึงนับว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญ และต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรและหน่วยงานหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับ ชำรง บัวศรี (2542 : 306) ที่ กล่าวว่า บุคลากรที่สำคัญที่จะต้องเตรียม ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ นักแนะแนว ผู้บริหารการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูผู้สอนซึ่งเป็นบุคคลที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการใช้หลักสูตร เนื่องจากจุดหมาย ปลายทางของหลักสูตรก็คือ การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ในตัวผู้เรียน และบุคคลที่จะทำให้หลักสูตร บรรลุผลดังจุดหมายที่วางไว้คือ “ครูผู้สอน” เพราะจะเป็นผู้ที่วางแผน และดำเนินการในเรื่องการ นำหลักสูตร แผนการสอน และคู่มือในรูปแบบต่าง ๆ มาจัดเป็นกิจกรรม เพื่อให้เกิดประสบการณ์ การเรียนรู้ในตัวผู้เรียน จึงกล่าวได้ว่า “ครูผู้สอน” คือปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการนำหลักสูตรไปใช้ โดยจะต้องมีการเตรียมครูผู้สอนให้มีคุณภาพเพียงพอ ที่จะใช้หลักสูตรให้เกิดประสิทธิภาพการเรียน การสอน ซึ่งสอดคล้องกับ วิชัย ประสิทธิ์ภูมเวทซ์ (2542: 102 – 104) ได้แสดงทัศนะว่า การนำ หลักสูตรไปใช้ จะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง แต่ องค์ประกอบที่สำคัญ คือ ครูผู้สอนและคุณภาพของผู้สอน เพราะว่าการสอนเป็นตัวจักรสำคัญ ที่สุดของการนำหลักสูตรไปใช้ ต้องสอนให้สอดคล้องกับจุดหมาย และจุดประสงค์ของหลักสูตร โดยใช้เทคนิค วิธีสอน กระบวนการเรียนรู้อย่างหลากหลายและเหมาะสม มีการวัดผลและ ประเมินผลอยู่เป็นระยะ ๆ นอกจากนี้แล้วครูผู้สอนต้องจัดสภาพและบรรยากาศในห้องเรียน เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุจุดหมายของหลักสูตร

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการนำครูศึกษาดูงานจากสถานศึกษา อื่นๆที่ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มข้นอยู่ในระดับต่ำกว่าข้ออื่นๆ อาจเป็นเพราะว่าโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยเปิด

สอนหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ ใช้เวลาเรียน 8 – 10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์/ห้องเรียน ซึ่งได้รับการจัดสรรงบประมาณสำหรับดำเนินงานจากรัฐบาลเมื่อปี 2549 เป็นต้นมา การดำเนินงานเป็นไปในลักษณะที่ต่างคนต่างจัด ไม่มีโรงไหนที่จัดการศึกษาได้โดดเด่นและสมบูรณ์พอที่จะเป็นต้นแบบให้กับสถานศึกษาอื่น อาจจะมีบ้างบางแห่งที่เป็น โรงเรียนนำร่องซึ่งพอที่จะเป็นต้นแบบในการจัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม แต่อาจจะด้วยข้อจำกัดหรือความจำเป็นบางประการที่ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาหลายแห่งไม่มีการนำครูศึกษาดูงาน ซึ่งซุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2551 : 263-264) ได้เสนอแนะว่า กิจกรรมที่ส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วม อาจกระทำได้หลายกิจกรรม ซึ่งบางสถานศึกษาได้จัดทำและบางสถานศึกษาไม่ได้มองเห็นความสำคัญ หรือยังมีอุปสรรคในบางประการ หนึ่งในกิจกรรมดังกล่าว คือ จัดให้ครูผู้สอนได้มีโอกาสศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อหาประสบการณ์เพิ่มเติม เช่น ไปเยี่ยมสถานศึกษาอื่น ไปเยี่ยมผู้สอนดีเด่นของสถานศึกษาอื่น ไปชมการสาธิตกิจกรรมของสถานศึกษาในภาคอื่นๆ หรืออาจเป็นสถานที่ที่น่าสนใจ และศูนย์วิชาการต่างๆ

1.2 ด้านการแปลงหลักสูตรสู่การเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่าผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มด้านการแปลงหลักสูตรสู่การเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของมูฮัมมัดนาเซ สามะ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ เฉลิมพล และชัน (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสภาพปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลาง พบว่า สภาพการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามความเห็นของนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของอามีเนาะ มามู (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกรณีศึกษาการนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารกับพฤติกรรมการสอนของครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมาพบว่ามีพฤติกรรมการสอนอยู่ในระดับมาก

ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่ถูกกำหนดเป็นแบบแผนการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ส่งเสริมและกำกับดูแลการใช้หลักสูตรของครูผู้สอนนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจ มีการคิดวิเคราะห์ คิด

สังเคราะห์ ซึ่งการจัดดำเนินการของผู้สอนอาจอยู่ในรูปแบบแตกต่างกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ ชวลิต ชูกำแหง (2551) ได้กล่าวว่า การจัดดำเนินการของผู้สอน เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ โดยผู้เรียนจะทำกิจกรรมที่อาศัยกระบวนการ โยงความสัมพันธ์เปรียบเทียบ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ดังกล่าว ผลการเรียนรู้อาจอยู่ในรูปของความเข้าใจ การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การ ประเมินผล ฯลฯ การจัดดำเนินการของผู้สอนอาจอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ กันในยุคของการปฏิรูป การศึกษา เรียกว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อมีการจัดทำวิจัยและนำผลการวิจัยมาใช้ ในการแก้ปัญหาและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอยู่ในระดับต่ำกว่าข้ออื่นๆ อาจเป็นเพราะว่า ครูผู้สอนมีความรู้ดีกว่าการวิจัยเป็นเรื่องที่ยากเกินความสามารถของตนที่จะทำได้หรืออาจจะไม่มี ความรู้ในด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องส่งเสริมให้ครูผู้สอนมี ความรู้ในเรื่องของการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน เพราะพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 30 หมวด 4 บัญญัติไว้ว่า “การวิจัยพัฒนาการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการ การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสม กับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา” ซึ่งชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2551 : 264) ได้กล่าวไว้ว่า การวิจัย เชิงปฏิบัติการ เพื่อศึกษา ค้นคว้า นำผลการวิจัยมาปรับปรุงการดำเนินงานภายในสถานศึกษา พัฒนา กระบวนการเรียนการสอน พัฒนาคุณภาพผู้เรียน พัฒนาผู้สอน เป็นต้น ซึ่งเกิดขึ้นในสถานศึกษา กำหนดขอบเขตการวิจัย ปฏิบัติ ทดลอง วิเคราะห์ผล สรุปผลและรายงานผลต่อที่ประชุม

ส่วนข้อมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ เพื่อสามารถ เลือกใช้ในสถานการณ์และประเภทของผู้เรียนที่ต่างกัน ได้อยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่พบว่า ส่วนหนึ่งของปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มข้น การแปลงหลักสูตรสู่การเรียนการสอน คือ ครูผู้สอนขาดทักษะที่หลากหลายในการจัดกระบวนการ เรียนรู้ อาจเป็นเพราะว่า ในการให้ข้อมูลของผู้บริหารสถานศึกษาในส่วนของเชิงปริมาณมีการมอง ในภาพรวมหรือภาพกว้าง เพราะในสถานศึกษามีครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้มที่มีประสบการณ์ ในการสอนมากและมีประสบการณ์ในการสอนน้อย หรือมีความสารถและเทคนิคในการสอนที่ ต่างกัน ในการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ในระดับลึก จึงทำให้เห็น มุมมองของปัญหาในอีกด้านหนึ่ง ทำให้ผลการวิจัยออกมาในลักษณะที่ว่ามีการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ เพื่อสามารถเลือกใช้ในสถานการณ์และประเภทของผู้เรียนที่ต่างกัน ได้ อยู่ในระดับต่ำ ซึ่งขัดแย้งกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ จึงถือว่าเป็นข้อดีของการวิจัยแบบผสมผสาน ซึ่ง ทำให้ค้นพบทั้งภาพกว้างและภาพลึก การวิจัยเชิงปริมาณอย่างเดียวอาจทำให้ตอบคำถามในภาพ กว้างที่เป็นอยู่ แต่ไม่สะท้อนความเป็นจริงในเชิงตรงกันข้าม จึงเป็นข้อจำกัดที่ทำให้งานวิจัยไม่ครบ

มิติ ถ้าวอกแบบการวิจัยแบบผสมผสานสามารถตอบคำถามได้ทั้งระดับกว้างและลึก ดังที่ฟองพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ นัตรารณ (2549 อ้างถึงในบุญสม ศรีสะอาด และสุริทอง ศรีสะอาด, 2552 : 52) ได้กล่าวไว้ว่า สถานการณ์ที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยแบบผสมผสาน คือ เมื่อต้องการทำการวิจัยเชิงนโยบายหรือการวิจัยเชิงประเมิณเพื่อศึกษาผลกระทบของวิธีการใด หรือโครงการใด ซึ่งเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่มาจากหลายแหล่งและหลายแง่มุมในการลงข้อสรุปอย่างเที่ยงตรง เพื่อนำไปใช้เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจ หรือเมื่อต้องการศึกษาในประเด็นหรือสถานการณ์ที่ซับซ้อน ซึ่งมองจากจุดเดียวทำให้สรุปได้เพียงบางส่วน อันอาจทำให้นักวิจัยตีความคลาดเคลื่อนได้

1.3 ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ งานวิจัยของพุดศักดิ์ เผ่าภูรี (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนเทศบาลในจังหวัดอุบลราชธานีตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู ของโรงเรียนเทศบาลสังกัดเทศบาลในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เช่นเดียวกับผลการวิจัยของสุพล อนามัย (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1 พบว่า การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน โดยภาพรวมและรายด้าน ได้แก่สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ และสภาพแวดล้อมด้านวิชาการมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับอรุณชัย กัณฐภา (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนประถมศึกษา อำเภอชะอำ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 2 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนประถมศึกษา อำเภอชะอำ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 2 พบว่า ครูมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีพัฒนาการตามที่คาดหวัง เป็นการผสมผสานแนวความคิด การบูรณาการด้านต่างๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน รวมถึงคนที่เกี่ยวข้อง ให้มีความเกื้อหนุนสอดรับกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความสุข และเกิดการเรียนรู้ได้ดี สอดคล้องกับเชิดชู กาพวงส์ (2545 : 14) กล่าวถึงแนวคิดและความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนว่า โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่จัดมวลประสบการณ์แก่นักเรียน ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อนำประสบการณ์เหล่านั้นไปพัฒนาตนเองในอนาคต แต่จะอย่างไรให้เด็กชอบมาโรงเรียน เป็นคนใฝ่รู้ มีความรู้สึกสนุกสนาน มีเจตคติที่ดีต่อโรงเรียน การที่โรงเรียนจะได้รับการตอบสนองจาก

นักเรียน โรงเรียนต้องดำเนินการสร้างแรงจูงใจต่อนักเรียน ให้เกิด ความคิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษาดังกล่าว แนวทางในการจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนการสอน โรงเรียนต้องดำเนินการพัฒนาสิ่งแวดล้อมต่างๆ ให้มีผลต่อการเรียนรู้ สามารถปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงเพศและวัยของผู้เรียน ทำนองเดียวกัน ธเนศ ขำเกิด (2541 : 44) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียนไว้ว่า บรรยากาศของโรงเรียนเป็นสภาวะ อันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม ในโรงเรียนแล้วส่งผลถึงความรู้สึก ของบุคคล เมื่อคนปะทะกับสิ่งแวดล้อมแล้วเกิดความรู้สึกที่ดีเรียกว่า

“บรรยากาศดี” โรงเรียนที่มีบรรยากาศที่ดีจะทำให้นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนเกิดความรู้สึกพอใจ ภูมิใจ อบอุ่นใจ รู้สึกในความเป็นเจ้าของและอยากมาโรงเรียน โรงเรียนที่มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมไม่ดี จะทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย ห่างเหิน เฉยเมย ว้าเหว่ และไม่อยากมาโรงเรียน บรรยากาศใน โรงเรียนเปรียบเสมือนครูพูดไม่ได้ ที่มีอิทธิพลในการสร้าง ความคิด จิตใจ คุณธรรมต่างๆ อันพึงประสงค์ ได้จากความคาดหวังและความพยายาม ในการปรับปรุง แก้ไขด้านการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อมีการนำนวัตกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้อิสลามศึกษาอยู่ในระดับต่ำกว่าข้ออื่นๆ อาจเป็นเพราะว่าสถานศึกษาที่จัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาที่ต้องเรียนควบคู่กับรายวิชาสามัญ ทำให้มีจำนวนครูผู้สอนอิสลามศึกษามีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายใต้เวลาที่จำกัด จึงไม่มีเวลาที่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำนวัตกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้อิสลามศึกษา ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นถือว่ามี ความสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านศาสนา ผู้นำศาสนาซึ่งเป็นที่นับถือของคนในท้องถิ่น เช่น โต๊ะครู โต๊ะอิหม่าม เป็นต้น หรือแม้กระทั่งบุคคลที่มีความรู้ความสามารถหรือเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพเฉพาะด้าน ที่สร้างประโยชน์และผลงานนำมาซึ่งชื่อเสียงให้ชุมชนท้องถิ่น บุคคลเหล่านี้สถานศึกษาสามารถที่จะเชิญมาช่วยงานในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังที่ได้กล่าวในมาตรา 29 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฉบับปรับปรุง (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 (กระทรวงศึกษาธิการ,2542) ความว่า ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหาและความต้องการ รวมทั้งวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน

1.4 ด้านการนิเทศและการติดตามผล ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ด้านการนิเทศและการติดตามผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของฮัจญะมาลี (2546: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมินการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสตูล พบว่าในส่วนของการนิเทศ ติดตามและประเมินผลยังอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง และสอดคล้องกับผลการวิจัยของวิรุฬ เกิดภักดี (2551 : บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาเรื่องการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตบางขุนเทียน เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตบางขุนเทียน ใน 4 ด้าน ได้แก่ การดำเนินการบริหารหลักสูตร การนิเทศกำกับติดตามและประเมินผล การสรุปผลการดำเนินงาน และการปรับปรุงพัฒนาการบริหารหลักสูตร พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน แต่ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าด้านอื่นๆ คือ การนิเทศกำกับติดตามและประเมินผล

ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีภารกิจที่มากมายจึงไม่มีเวลาที่จะทำการนิเทศภายใน ทำให้ครูผู้สอนไม่ค่อยได้รับการนิเทศจากผู้บริหารสถานศึกษา หรือไม่ได้รับการติดตามจากศึกษานิเทศก์หรือผู้รับผิดชอบจากหน่วยงานต้นสังกัดมากนัก สอดคล้องกับ ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2551 : 250 - 251) ได้กล่าวว่าการนิเทศการปฏิบัติงานและการนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นงานที่มุ่งเน้นการช่วยพัฒนาผู้สอนในด้านวิชาการ ด้านการเรียนการสอน และการติดตามผลการปฏิบัติงานเพื่อเป็นไปตามจุดหมายของการศึกษา ทั้งนี้ต้องอาศัยการสร้างความร่วมมือและแก้ไขปัญหาร่วมกันเพื่อให้จัดการเรียนการสอนได้ตามมาตรฐานที่กำหนดอันนำไปสู่จุดหมายปลายทาง ที่พึงประสงค์ โดยใช้หลักการและเทคนิควิธี และเป็นการติดตามการปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและความรับผิดชอบ และสอดคล้องกับสังัด อุทรานันท์ (2527 : 45-48) ที่ได้กล่าวถึงการนิเทศและการติดตามผลการใช้หลักสูตรว่า เป็นหน้าที่ของส่วนกลางที่จะจัดส่งเจ้าหน้าที่ เพื่อติดตามผลการใช้หลักสูตรโดยตรง และในส่วนท้องถิ่นก็อาจจะดำเนินการให้คำแนะนำ และช่วยเหลือครูผู้สอนในการใช้หลักสูตรเพื่อให้ผู้สอนดำเนินการใช้หลักสูตรได้อย่างถูกต้อง

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการติดตามผู้เรียนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนและศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นอย่างเป็นระบบอยู่ในระดับต่ำกว่าข้ออื่นๆ อาจเป็นเพราะว่าสถานศึกษาที่จัดหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มยังไม่มียุทธศาสตร์การติดตามผู้เรียนที่จบการศึกษาอย่างมีระเบียบแบบแผน ซึ่งการติดตามผู้เรียนที่เป็นระบบ จะช่วยให้สถานศึกษามีข้อมูลผู้เรียนเพื่อใช้ในการพัฒนาการจัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มได้เป็นอย่างดี ยกตัวอย่างเช่น ผู้เรียนที่จบ

การศึกษา ได้วุฒิการศึกษาทางศาสนาสูงสุดจากสถานศึกษาและมีความต้องการศึกษาต่อในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามสามารถเข้าศึกษาในชั้นที่ต่อเนื่องจากที่จบจากสถานศึกษาขึ้นไป หรือต้องมาเรียนเริ่มต้นใหม่เนื่องจากไม่สามารถสอบเทียบโอนความรู้ได้ เป็นต้น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพความรู้ของสถานศึกษาตามเกณฑ์ที่หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ซึ่งได้ระบุไว้ว่า ผู้เรียนต้องมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนด สำหรับระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุดตะวัชชีฎะฮฺ) และระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานาวิยะฮฺ) สถานศึกษาต้องจัดให้เป็นไปตามโครงสร้างเวลาเรียนและสอดคล้องกับเกณฑ์การจบหลักสูตร

ส่วนข้อมีการดำเนินการนิเทศตามแผนที่กำหนดอย่างสม่ำเสมออยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่พบว่า ส่วนหนึ่งของปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มด้านการนิเทศและการติดตามผล คือ ไม่มีเวลาในการดำเนินการนิเทศตามแผนที่กำหนดหรือปฏิทินนิเทศ อาจเป็นเพราะว่า ในการให้ข้อมูลของผู้บริหารสถานศึกษาในส่วนของเชิงปริมาณมีการมองในภาพรวม เพราะในสถานศึกษาทุกแห่งมีการกำหนดบุคคลหรือคณะบุคคลรับผิดชอบงานด้านการนิเทศไว้อย่างชัดเจน มีการวางแผนการนิเทศอย่างเป็นระบบ มีปฏิทินการนิเทศ และมีการดำเนินการนิเทศตามแผนที่กำหนดอย่างสม่ำเสมอ แต่ในทางปฏิบัติจริงอาจไม่เป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้ ถึงแม้จะมีการนิเทศก็เป็นการนิเทศในลักษณะที่ไม่ครบทั้งคณะเนื่องจากติดขัดในเรื่องของเวลาที่วางไม่ตรงกัน หรือมีการกิจเร่งด่วน บางทีเป็นการนิเทศโดยผู้บริหารเพียงท่านเดียวหรือมอบหมายให้หัวหน้าฝ่ายวิชาการทำหน้าที่แทน ในสถานศึกษาบางแห่งผู้บริหารทำการนิเทศในลักษณะการสังเกต โดยที่ครูผู้สอนไม่รู้ตัวว่ากำลังถูกนิเทศ ในการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ในระดับลึก จึงเห็นมุมมองของปัญหาในอีกด้านหนึ่ง ทำให้ผลการวิจัยออกมาในลักษณะที่ว่ามีการดำเนินการนิเทศตามแผนที่กำหนดอย่างสม่ำเสมออยู่ในระดับต่ำ ซึ่งขัดแย้งกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องหาวิธีการหรือจัดสรรเวลาเพื่อนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรของครูผู้สอน ซึ่งกิติมาปริดีดิลก (2532 : 60 – 85) กล่าวถึง การนิเทศการสอนหรือการนิเทศ การปฏิบัติงานว่าเป็นงานที่สำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารทางวิชาการ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของ การใช้หลักสูตรว่าเป็นการส่งเสริมการทำงานในหน้าที่ของผู้สอนให้ดีขึ้น ส่งผลต่อคุณภาพการเรียนการสอนของสถานศึกษา การนิเทศการสอนหรือการนิเทศการปฏิบัติงานเป็นการช่วยเหลือแนะนำหรือปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้ดีขึ้น นอกเหนือจากศึกษานิเทศก์โดยตรงแล้ว ผู้บริหารสถานศึกษาจะทำหน้าที่ร่วมกับผู้สอน

การอภิปรายผลเชิงคุณภาพ

จากผลการวิจัยเรื่องการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีประเด็นที่นำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัญหาในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1 ปัญหาด้านการเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

ในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ประสบปัญหา ดังนี้ 1) งบประมาณไม่เพียงพอ 2) คุณภาพของครูผู้สอน 3) การแทรกแซงกระบวนการคัดเลือกสรรหาครูผู้สอนของกลุ่มอิทธิพลในท้องถิ่น 4) จำนวนครูผู้สอนไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าในการดำเนินการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ในเรื่องของการจัดสรรงบประมาณจากต้นสังกัดที่ยังไม่เพียงพอ เนื่องจากว่าสถานศึกษาที่จัดหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มมีจำนวนมาก และเพิ่มขึ้นทุกปีทำให้การจัดสรรงบประมาณต้องแบ่งให้ทั่วถึงและได้คนละนิดคนละน้อยไม่เพียงพอกับความต้องการคุณภาพครูผู้สอนที่ยังด้อยคุณภาพ ในด้านความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ทักษะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งมีสาเหตุมาจากหลายประการ หนึ่งในนั้นก็มีสาเหตุมาจากในบางสถานศึกษาจำเป็นต้องรับครูผู้สอนที่ขาดความรู้ความสามารถเพราะการแทรกแซงของกลุ่มอิทธิพลในพื้นที่ซึ่งต้องการส่งญาติพี่น้องของตนมาเป็นครูผู้สอน จึงนำมาซึ่งปัญหาครูผู้สอนขาดคุณภาพ สอดคล้องกับปก แก้วกาญจน์ (2531 : 388) ที่กล่าวถึงพัฒนาการทางการศึกษาในภาคใต้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึง พ.ศ. 2503 พบปัญหาอุปสรรคของการจัดการศึกษาในภาคใต้หลายประการ หนึ่งในนั้นคือ ปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยการบริหาร คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์และการจัดการเกี่ยวกับคน ขาดครูทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ระดับของความรู้และเทคนิคการสอน ขาดเงินงบประมาณที่จะสนับสนุนงานการศึกษา เพราะท้องถิ่นไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนด ดำเนินการและตัดสินใจอะไรเลย เช่นเดียวกับข้อสรุปของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (มปป. : 5-10) ได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการกำหนดประเด็นเชิงยุทธศาสตร์พบสภาพปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการจัด

การศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบปัญหาการขาดแคลนครูที่มีคุณภาพมีอยู่ในทุกพื้นที่ โดยเฉพาะในวิชาหลัก 4 วิชา ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ปัญหาความไม่สงบส่งผลให้มีครูที่มีประสบการณ์สอนสูงๆ ขอย้ายออกนอกพื้นที่ โดยเฉพาะครูไทยพุทธครูที่บรรจุใหม่เข้าไปเป็นพนักงานราชการก็มีประสบการณ์น้อย ครูที่มีขีดความสามารถจากภูมิภาคอื่นๆ ก็หวาดกลัวไม่กล้าสมัครเข้าไปสอนในพื้นที่ และเหตุการณ์ความไม่สงบยังทำให้ความสัมพันธ์กับชุมชนและการมีส่วนร่วมกับชุมชนในกิจการต่างๆ ของโรงเรียนอ่อนแอล

และสอดคล้องกับผลการวิจัยของวีระศักดิ์ บินสะมะแอ (2551:บทคัดย่อ)

ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาแบบเข้ม พบว่าปัญหาการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาแบบเข้มของโรงเรียนเมืองนราธิวาส ด้านครู คือ ครูอิสลามศึกษา และวิทยากรสอนศาสนาอิสลาม ส่วนใหญ่จบในสาขานิติศาสตร์อิสลาม ไม่มีครูผู้สอนที่จบตรงสาขาอื่นๆ เช่น ภาษาอาหรับ จึงให้ครูอิสลามศึกษาที่มีความถนัดในภาษาอาหรับเป็นผู้สอน และให้ครูอิสลามศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ครูอิสลามศึกษาบางท่านขาดทักษะเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากไม่ได้จบสาขาการศึกษา ไม่ได้เรียนเกี่ยวกับวิชาชีพครู จึงต้องเรียนเพิ่มวุฒิประกาศนียบัตรบัณฑิต วิชาชีพครูเป็นการเพิ่มเติม ครูอิสลามศึกษาใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการผลิตสื่อการสอนน้อย และสอดคล้องกับผลการวิจัยของซารีนา เจ๊ะหะ (บทคัดย่อ : 2546) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูสอนอิสลามศึกษาต่อการใช้หลักสูตรและปัญหาอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพอิสลามศึกษา ศึกษาเฉพาะกรณี : โรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส พบว่า ปัญหาอุปสรรคด้านบุคลากรมีไม่เพียงพอกับจำนวนเด็ก ขาดบุคลากรที่ชำนาญการมาแนะนำวิธีการสอนอิสลามศึกษาอย่างมีคุณภาพ เช่นเดียวกับเสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2551 : 222) ที่ได้กล่าวถึงปัญหาสำคัญของการจัดการศึกษาในภาคใต้ ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา คือ ขาดแคลนครูที่มีความรู้และประสบการณ์ ตั้งแต่ปี 2547 ครูย้ายออกนอกพื้นที่มาก ซึ่งรัฐทดแทนด้วยครูอัตราจ้างซึ่งส่วนใหญ่เป็นครูในพื้นที่ ถึงแม้จะมีความสามารถในการดูแลเด็กได้ แต่ยังขาดความรู้ทักษะและประสบการณ์ บางส่วนไม่ได้เรียนวิชาการศึกษาหรือวิชาครูเลย จึงต้องใช้เวลาพัฒนา

2. ปัญหาด้านการแปลงหลักสูตรสู่การเรียนการสอน

ในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการแปลงหลักสูตรสู่การเรียนการสอน ประสพปัญหาดังนี้ 1) การจัดเวลาเรียน/ตารางสอน 2) ครูผู้สอนขาดทักษะที่หลากหลายในการจัดกระบวนการเรียนรู้

3) ครูผู้สอนขาดการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ 4) พื้นฐานความรู้ทางศาสนาของนักเรียนไม่เท่ากัน 5) หลักสูตรที่ใช้ขาดความเป็นเอกภาพและความชัดเจน

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าในการดำเนินการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการแปลงหลักสูตรสู่การเรียนการสอนนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาประสบปัญหาและอุปสรรคในการบริหารอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในเรื่องของหลักสูตร ปัญหาที่เกี่ยวกับตัวครูผู้สอน และปัญหาที่เกี่ยวกับผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับเสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2551:173) ที่ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาการสอนด้านอิสลามศึกษาว่ายังมีความหลากหลายด้านคุณภาพและมาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตร ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างโรงเรียนที่เปิดสอนศาสนาด้วยกัน เด็กจำนวนมากจบในโรงเรียนสอนศาสนาแห่งหนึ่งแต่ไม่สามารถเทียบวุฒิผลสัมฤทธิ์กับอีกโรงเรียนได้ ทำให้ต้องไปเรียนซ้ำ ขณะที่ตัวหลักสูตรแม้จะมีการพยายามปรับปรุงหลักสูตรอิสลามศึกษาให้มีหลักสูตรแกนกลางที่ทันสมัย แต่ก็ยังมีปัญหาในช่องว่างของการถ่ายโอนหลักสูตรอิสลามศึกษา 2546 สู่การนำไปใช้ในโรงเรียนและการจัดระบบเวลาที่พอเพียงท่ามกลางสถานการณ์โรงเรียนเปิดๆปิดๆ ส่วนปัญหาที่เกี่ยวกับตัวครูผู้สอนนั้นสืบเนื่องจากสถานศึกษาหลายแห่งคัดเลือกครูผู้สอน โดยที่ไม่คำนึงถึงความรู้ความสามารถ แต่รับเอาบุคลากรตามความต้องการของผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น หรือรับเอาญาติพี่น้องของตนเอง จึงส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอน ขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้ และเทคนิควิธีที่หลากหลายในการจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ แม้กระทั่งการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ก็ประสบปัญหา สอดคล้องกับงานวิจัยของ นงลักษณ์ หะยิมะสาและ (2540 : บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ของครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปัตตานี พบว่า มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวม และรายด้านของการบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร อยู่ในระดับมาก

ปัญหาในด้านการแปลงหลักสูตรสู่การเรียนการสอนที่เกี่ยวกับผู้เรียนคือ พื้นฐานความรู้ทางศาสนาของนักเรียนไม่เท่ากัน เนื่องจากว่า ความเอาใจใส่ของผู้ปกครองต่อการศึกษาด้านศาสนาของบุตรหลานนั้นไม่เหมือนกัน ผู้ปกครองบางคนส่งเสริมและเข้มงวดกดดันให้บุตรหลานทำการศึกษาริชาตด้านศาสนาเพื่อนำความรู้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันตามคุณลักษณะของมุสลิมที่ดีมีศรัทธา แต่ผู้ปกครองบางคนก็ไม่สนใจและไม่ให้ความสำคัญในการศึกษาค้นคว้าความรู้ด้านศาสนาของบุตรหลานจึงทำให้พื้นฐานความรู้ของผู้เรียนต่ำเมื่อเทียบกับผู้เรียนรุ่นราวคราวเดียวกัน ทำให้การบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มประสบปัญหา อุปสรรคในด้านการ

แปลงหลักสูตรสู่การเรียนการสอนมากมาย สอดคล้องกับผลการวิจัยของวีระศักดิ์ บินสะมะแอ (2551:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาแบบเข้ม พบว่าปัญหาการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาแบบเข้มของโรงเรียนเมืองนราธิวาส ด้านหลักสูตร/ เนื้อหาวิชา คือ ไม่มีหลักสูตรอิสลามศึกษาที่ชัดเจนของกระทรวงศึกษาธิการ แต่มีหลักสูตรอิสลามศึกษาที่แต่ละหน่วยงานจัดทำขึ้น ทำให้เกิดความสับสนในการใช้ หลักสูตรอิสลามศึกษาทั้งหมด ขาดการยอมรับจากส่วนราชการต่าง ๆ เนื่องจากมีหน่วยงานที่จัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษาขึ้นหลาย องค์กร ทำให้เกิดความหลากหลาย และขาดความเชื่อมโยงกัน หลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2549 (ฉบับทดลอง) ตามโครงสร้างของหลักสูตรจะจัดชั่วโมงเรียนได้ 8-10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ทำให้มีปัญหาในการจัดเวลาเรียนไม่ลงตัว จึงต้องใช้วิธีการสอนแบบบูรณาการบ้างในบางวิชา ปัญหาการใช้คู่มือประกอบหลักสูตรต่าง ๆ เช่น คู่มือการวัดและประเมินผล คู่มือแนวทางการ บริหารหลักสูตร และการใช้เอกสารในงานธุรการ เช่น แบบการจบหลักสูตร เป็นต้น ซึ่งยังไม่มี ความชัดเจน และปัญหาการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาแบบเข้มของ โรงเรียนเมืองนราธิวาสด้าน นักเรียน คือ ขาดความพร้อมในการเรียน เนื่องจากครอบครัวของนักเรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ทำให้ต้องช่วยพ่อแม่ทำงาน หรือดูแลน้องแทนแม่ นักเรียนบางส่วนเป็นเด็กกำพร้า พ่อหรือแม่ เสียชีวิต นักเรียนบางคนครอบครัวแตกแยก พ่อแม่แยกทางกัน ทำให้เด็กขาดความกระตือรือร้นใน การเรียน และแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ซึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลต่อตัวเด็กโดยตรง และ เพื่อนร่วมชั้นเรียน ผู้ปกครองไม่ให้ความสำคัญในการเรียนของลูก เนื่องจากต้องทำงานหาเลี้ยง ครอบครัว ไม่มีเวลาดูแลลูก จึงไม่มีการควบคุม ดูแลกวดขันในการเรียนของลูก

3. ปัญหาด้านการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้อ

ในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาใน สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้อ ประสบปัญหาดังนี้

- 1) ห้องปฏิบัติศาสนกิจหรือห้องจริยธรรมไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน
- 2) อาคารเรียน/ห้องเรียน ไม่เพียงพอ
- 3) ขาดแคลนงบประมาณในการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้อ
- 4) โรงเรียน มีพื้นที่คับแคบ
- 5) ไม่มีเวลาในการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ออย่างเต็มที่

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าในการดำเนินการบริหารหลักสูตรอิสลาม ศึกษาแบบเข้มของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการจัดสภาพแวดล้อม และบรรยากาศการเรียนรู้อนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาประสบปัญหาและอุปสรรคในการบริหารที่เป็น

ปัญหาในสถานศึกษาเกือบทุกแห่ง คือ ห้องปฏิบัติการหรือห้องจริยธรรมไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน

สอดคล้องกับงานวิจัยของซารีนา เจ๊ะหะ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ความคิดเห็นของครูสอนอิสลามศึกษาต่อการใช้หลักสูตรและปัญหาอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพอิสลามศึกษา ศึกษาเฉพาะกรณี : โรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส พบว่า ปัญหาอุปสรรคด้านการประกอบศาสนกิจในโรงเรียน โรงเรียนขาดห้องเรียน ไม่เพียงพอกับจำนวนเด็กนักเรียน ต้องอาศัยมัสยิดในการประกอบศาสนกิจ บางโรงเรียนต้องสร้างอาคารเรียนชั่วคราว ทั้งนี้เพราะจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้น หลายๆ โรงเรียนแก้ปัญหาโดยแบ่งซอยห้องเรียนเพื่อเป็นห้องละหมาด บางโรงเรียนหาทุนสร้างอาคารละหมาดเป็นเอกเทศขึ้น และสอดคล้องกับผลการวิจัยของวีระศักดิ์ บินสะมะแอ (2551:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาแบบเข้ม พบว่าปัญหาการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาแบบเข้มของโรงเรียนเมืองนราธิวาส ด้านสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ คือ ไม่มีห้องจริยธรรม ห้องสมุดอิสลามศึกษา และที่อาบน้ำละหมาดที่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน สภาพชุมชนไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา เพราะ โรงเรียนเมืองนราธิวาสมีสภาพแวดล้อมของชุมชนเป็นชุมชนของคนไทยพุทธ แต่มีนักเรียนที่มาเรียน โรงเรียนเมืองนราธิวาสเป็นเด็กที่นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 98.5.3 งบประมาณการจัดซื้อสื่อและแบบเรียน ได้จัดให้ในปี 2551 และงบประมาณสำหรับสร้างห้องจริยศึกษา ห้องละหมาด ที่อาบน้ำละหมาด จัดห้องสมุด ยังไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ งบประมาณที่ใช้ปรับปรุงห้องต่าง ๆ ที่ใช้ในปัจจุบันได้รับเงินบริจาคจากคณะครู ผู้ปกครองและชุมชนเท่านั้น

4. ปัญหาด้านการนิเทศและการติดตามผล

ในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการนิเทศและการติดตามผล ประสบปัญหาดังนี้ 1) ไม่มีเวลาในการดำเนินการนิเทศตามแผนที่กำหนดหรือปฏิทินนิเทศ 2) ขาดการแลกเปลี่ยนการนิเทศในกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนอิสลามศึกษาแบบเข้ม 3) ขาดการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรจากเขตพื้นที่ 4) ผู้รับการนิเทศขาดการยอมรับนิเทศ

สอดคล้องกับงานวิจัยของซารีนา เจ๊ะหะ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องเรื่อง ความคิดเห็นของครูสอนอิสลามศึกษาต่อการใช้หลักสูตรและปัญหาอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพอิสลามศึกษา ศึกษาเฉพาะกรณี : โรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเมือง

จังหวัดนราธิวาส พบว่า ความคิดเห็นของครูสอนอิสลามศึกษาต่อการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2537) ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรในโรงเรียนพบว่าการบริหารจัดการหลักสูตรในโรงเรียนไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากขาดการประเมินจากผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ ผู้นิเทศ และสอดคล้องกับสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (มปป. : 8) ได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดประเด็นเชิงยุทธศาสตร์พบสภาพปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบปัญหาด้านคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่ต้องเร่งแก้ไข ทั้งนี้จากข้อมูลของสำนักทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (สทศ.) พบว่า นักเรียนยังมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำในทุกวิชา ยกเว้นภาษาอังกฤษ ทั้งนี้จากข้อมูลคะแนน Nation Test ของเด็กในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส มีคะแนนผลสัมฤทธิ์วิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา เฉลี่ยอยู่ในอันดับท้ายสุดคือ 74 – 76 ของประเทศ และต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยของจังหวัดอื่นๆ ในภาคใต้และค่าเฉลี่ยของประเทศมาก ซึ่งเกิดจากหลายสาเหตุ ได้แก่ การขาดแคลนครู ขาดแคลนสื่อและเทคโนโลยี ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ การมีเวลาในการจัดการเรียนการสอนน้อยกว่าภูมิภาคอื่น การมีฐานะยากจน เป็นต้น นอกจากนี้ปัญหาคุณภาพการศึกษาเข้าขั้นวิกฤติในโรงเรียนขนาดเล็กประมาณ 200 แห่ง ที่ไม่ผ่านการรับรองของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) และปัญหาในเรื่องของลักษณะการกระจายตัวของโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะโรงเรียนของรัฐในสังกัด สพฐ. ซึ่งมีประมาณ 900 โรง กว่า 1 ใน 3 เป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนไม่ถึง 120 คน มีการกระจายตัวอยู่สูงตามหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งอยู่ในพื้นที่ห่างกัน และมีโรงเรียนจำนวนมากที่ยังขาดความพร้อมและปัจจัยพื้นฐาน เมื่อประกอบกับสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น จึงทำให้เกิดปัญหาในเชิงบริหารจัดการที่สำคัญหลายประการ เช่น การเดินทางเข้าไปนิเทศ ติดตาม ประเมินผล ทำได้น้อยมาก แม้แต่การประเมินคุณภาพภายนอกของสมศ. ยังตกค้างถึง 200 โรงเรียน การที่หน่วยบริหารไม่สามารถเข้าถึงโรงเรียนจึงนำมาสู่ผลกระทบที่รุนแรงทั้งในด้านความมั่นคงและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญและสนับสนุนด้านการนิเทศและการติดตามผลให้มาก ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มได้รับการพัฒนาและมีการปรับปรุงแก้ไขในข้อบกพร่องอยู่เสมอ

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดให้ครูผู้สอน ได้มีโอกาสศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อหาประสบการณ์เพิ่มเติมและเพิ่มพูนความรู้ สามารถนำประสบการณ์และความรู้มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนมีการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ด้วยการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการเรียนรู้และนำผลการวิจัยมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาศักยภาพผู้เรียน

1.4 ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียน โดยน่านวัตกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้อิสลามศึกษา

1.5 ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดให้มีระบบการติดตามผู้เรียนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนเพื่อใช้ข้อมูลในการพัฒนาการจัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาของสถานศึกษาต่อไป

1.6 กระทรวงศึกษาธิการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มให้เพียงพอ จัดให้มีการพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร โดยการนำบุคลากรเข้ารับการอบรม ประชุมสัมมนา ศึกษาดูงาน และจัดหาเอกสารให้ศึกษา ตลอดจนดูแลในเรื่องสวัสดิการและการสร้างขวัญกำลังใจ และควรมีหน่วยงานรับผิดชอบในการคัดเลือกหรือสรรหาบุคลากรที่จะเป็นครูผู้สอน ซึ่งไม่ควรให้เป็นหน้าที่ของสถานศึกษา และต้องมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครให้ชัดเจน

1.7 กระทรวงศึกษาธิการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษาที่เป็นที่ยอมรับในหมู่สถานศึกษาหรือผู้ที่นำหลักสูตรไปใช้ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาของประเทศเป็นไปในทิศทางเดียวกันและบรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน และเพื่อให้สถานศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษาของตนเอง

1.8 กระทรวงศึกษาธิการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาแบบเข้ม เพื่อให้โรงเรียนนำมาใช้ในการบริหารจัดการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษา ทั้งในด้านการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ให้เหมาะสม เช่น มีห้องละหมาด ห้องจริยธรรม

1.9 กระทรวงศึกษาธิการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการตั้งศูนย์หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับอิสลามศึกษาโดยตรง และให้มีผู้รับผิดชอบ ทำหน้าที่นิเทศติดตาม กำกับดูแล ประเมินผล โดยให้มีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ และเข้าใจสภาพของการจัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มอย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม โดยสอบถามทัศนะความคิดเห็นของครูผู้สอนทั้งครูผู้สอนสามัญและครูผู้สอนอิสลามศึกษา

2.2 ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มครอบคลุมทั้งจังหวัดสตูล และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา หรือพื้นที่ที่อยู่ในประกาศเป็นเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.3 ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาแนวทางในการพัฒนาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มด้านการนิเทศและการติดตามผล